

**INFORMATOR
MUZEUM
W-GRUDZIĄDZU**

Q. XIX, Nr 1 (MS)

I - III 1978

Opracowanie redakcyjne: Bożena Sikorska-Nowacka

Winiety: Krzysztof Cander

Zdjęcia: Grudziądzkie Towarzystwo Fotograficzne „Kontrasty”

Klische: Zakłady Graficzne RSW „Prasa-Książka-Ruch” w Bydgoszczy

Druk: Zakłady Graficzne w Toruniu — Zakład nr 3 w Grudziądzu

Muzeum w Grudziądzu przy ul. Wodnej 3/5. (Działy: Archeologia, Etnografia, Sztuka, Naukowo-Oświatowy) i ul. Spichrzowej 9 (Dział Historii) jest otwarte: we wtorki w godz. 10—18, w środy, czwartki i soboty w godz. 10—15, w piątki w godz. 13—18, w niedziele i święta w godz. 10—14. W poniedziałki i dni poświęczone Muzeum jest zamknięte. We wtorki wstęp bezpłatny. W pozostałe dni opłata wynosi: normalna — 4 zł, ulgowa — 2 zł, a dla młodzieży szkolnej i wojska w grupach powyżej 10 osób — 1 zł od osoby. Wycieczkom i grupom zgłoszonym uprzednio w Dziale Naukowo-Oświatowym zapewnia się przewodnika.

WYSTAWY

- + NAJDAWNIEJSZE DZIEJE PÓŁNO-
CZĘŚCI ZIEMI CHEŁMIŃSKIEJ
- + WCZESNOŚREDNIOWIECZNE GRUCZ-
NO, gmina ŚWIECIE n. WISŁĄ

S.T.A.Ł.E

- + HISTORIA GRUDZIĄDZA
- + GALERIA WSPÓŁCZESNEGO MALAR-
STWA POMORSKIEGO

WYSTAWY

WYSTAWA MALARSTWA ZBIG-
NIEWA PRONASZKI. Indywidualna
ekspozycja retrospektywna malarst-
wa wybitnego artysty, zorganizowana
ze zbiorów Muzeum Narodowego w
Krakowie w 60-lecie utworzenia gru-
py Formistów oraz 20 rocznicę śmierci
Z. Pronaszki. Wystawę złożoną z
40 obrazów z lat 1909—1957 — otwar-
to w grudziądzkim Muzeum w dniu
18 października 1977 r. i eskonowa-
no do końca roku — z przedłużeniem
na rok 1978.

C.Z.A.S.O.W.E

GRAFIKA WŁODZIMIERZA
ALEKSANDROWICZA WIERTO-
GÓŃSKIEGO. Indywidualna wysta-
wa prac graficznych współczesnego
artysty z Leningradu, otwarta w sa-
lach grudziądzkiego Muzeum w dniu
11 listopada 1977 r. w ramach obcho-
dów 60 rocznicy Wielkiej Rewolucji
Październikowej. Ekspozycja — zło-
żona z 52 grafik — była dostępna dla
zwiedzających do dnia 24 stycznia
1978 r.

WYSTAWY

RUCHOME

- I. KLUB MIĘDZYzakładowy ZW. ZAW. PRACOWNIKÓW PRZEMYSŁU SPO-
ZYWCZEGO I CUKROWNICZEGO W GRUDZIĄDZU
  - 1. Lenin w grafice polskiej (kontynuacja z 1977 r.) — 1.I.—24.II.1978 r.
  - 2. Grudziądz 1945 w fotografii — od 17.III.1978 r.
- II. KLUB „POLIGRAFA” W GRUDZIĄDZU
  - 1. Lenin w grafice polskiej — zestaw II (kontynuacja z 1977 r.) — 1.I.—13.III.1978 r.
  - 2. Autoportrety malarzy polskich — od 13.III.1978 r.
- III. KLUB przy ul. JAGIELLONCZYKA W GRUDZIĄDZU
  - 1. Żołnierz polski w malarstwie (kontynuacja z 1977 r.) — od 1.I.1978 r.
- IV. KLUB SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ W GRUDZIĄDZU
  - 1. Grudziądz 1945 w fotografii (zestaw II) — 25.I.—27.III.1978 r.
- V. KLUB „RUCHU” W MARUSZY k. GRUDZIĄDZA
  - 1. Grafika Leona Wyczółkowskiego w reprodukcji (kontynuacja z 1977 r.)
1.I.—14.II.1978 r.
  - 2. Autoportrety malarzy polskich (zestaw II) — od 14.II.1978 r.
- VI. GMINNY OSRODEK KULTURY W ŁASINIE
  - 1. Lenin w grafice polskiej — zestaw V (kontynuacja z 1977 r.) 1.I.—18.II.1978 r.
  - 2. Tematyka kopernikowska w medalierstwie — 18.II.—24.III.1978 r.

Sprawozdanie
z badań archeologicznych prowadzonych na wczesnośrednio-
wiecznym grodzisku w Wydrznie, gmina Łasin, woj. toruńskie —
w latach 1976—77.

U w a g i w s t ę p n e

Grodzisko w Wydrznie znane jest w literaturze przedmiotu już od II połowy XIX wieku¹. W końcu ubiegłego stulecia było kilkakrotnie wymieniane w rocznych sprawozdaniach Muzeum Prowincjonalnego w Gdańsku, skąd pochodził również materiał ruchomy. Jesienią 1921 roku wizytowane było przez Władysława Łęgę, kustosa Muzeum w Grudziądzu, który to po raz pierwszy przeprowadził tu prace typu powierzchniowego². W okresie powojennym, mimo znajomości tego stanowiska przez archeologów i częstego wymieniania go w literaturze przedmiotu, nie było ono jednak przedmiotem badań wykopaliskowych³. Podjął je w 1976 roku Dział Archeologii Muzeum w Grudziądzu przy współpracy — w pierwszym sezonie prac — Instytutu Archeologii i Etnografii Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Stanowiły one fragment podjętych w latach siedemdziesiątych badań archeologicznych dla uzyskania podstawowych informacji dotyczących chronologii i funkcji poszczególnych osad obronnych zlokalizowanych w byłym powiecie grudziądzkim. Ich celem było pozyskanie źródeł do nadrzędnego tematu badawczego, jakim jest wczesnośredniowieczne osadnictwo obronne w północnej części ziemi chełmińskiej. Podobnym zakresem prac objęto już wcześniej pozostałe obiekty tego typu w najbliższym rejonie⁴. Badania wykopaliskowe w Wydrznie, zamierzone już od dawna, można było przeprowadzić jedynie dzięki partycypacji finansowej władz Urzędu Miasta i Gminy w Łasinie⁵. Nadzór merytoryczny i naukowy nad całością prac sprawował prof. dr Kazimierz Zurowski. W terenie kierował badaniami autor sprawozdania, współpracując — w dru-

gin sezonie — z mgr. Marianem Kochanowskim. Z ramienia Instytutu Archeologii i Etnografii UMK w Toruniu w skład ekspedycji weszli również mgr Wiesława Matuszewska-Kola i dr Andrzej Kola.

M a t e r i a ł y
Położenie i opis obiektu

Grodzisko w Wydrznie położone jest przy wschodnim brzegu jeziora nogackiego, w odległości 1.700 m w kierunku północnym od centrum wsi Wydrzno. Należy ono do typowych obiektów nizinnych, rysując się w terenie pierścieniowatym wałem o podstawie 60,0×75,0 m, z wklęsłym majdanem o powierzchni 30,0×35,0 m (ryc. nr 1). Wał grodziska, bardzo czytelny na całym obwodzie, osiąga wraz z rozsypaniem szerokość w partii północnej i południowej 10—12 m, w partii wschodniej i zachodniej 18—21 m, wyznaczając się — mierząc od zewnętrznej jego podstawy do szczytu — do ca 10 m.

Przed podjęciem prac wykopaliskowych stanowiska sporządzono plan warstwiczny obiektu wraz z naniesieniem siatki arowej, wybierając dwie główne magistrale krzyżujące się w środkowej partii majdanu grodziska. Następnie założono w układzie szeregowym wykopy badawcze, każdy o wymiarach 4,5×4,5 m (ryc. nr 1).

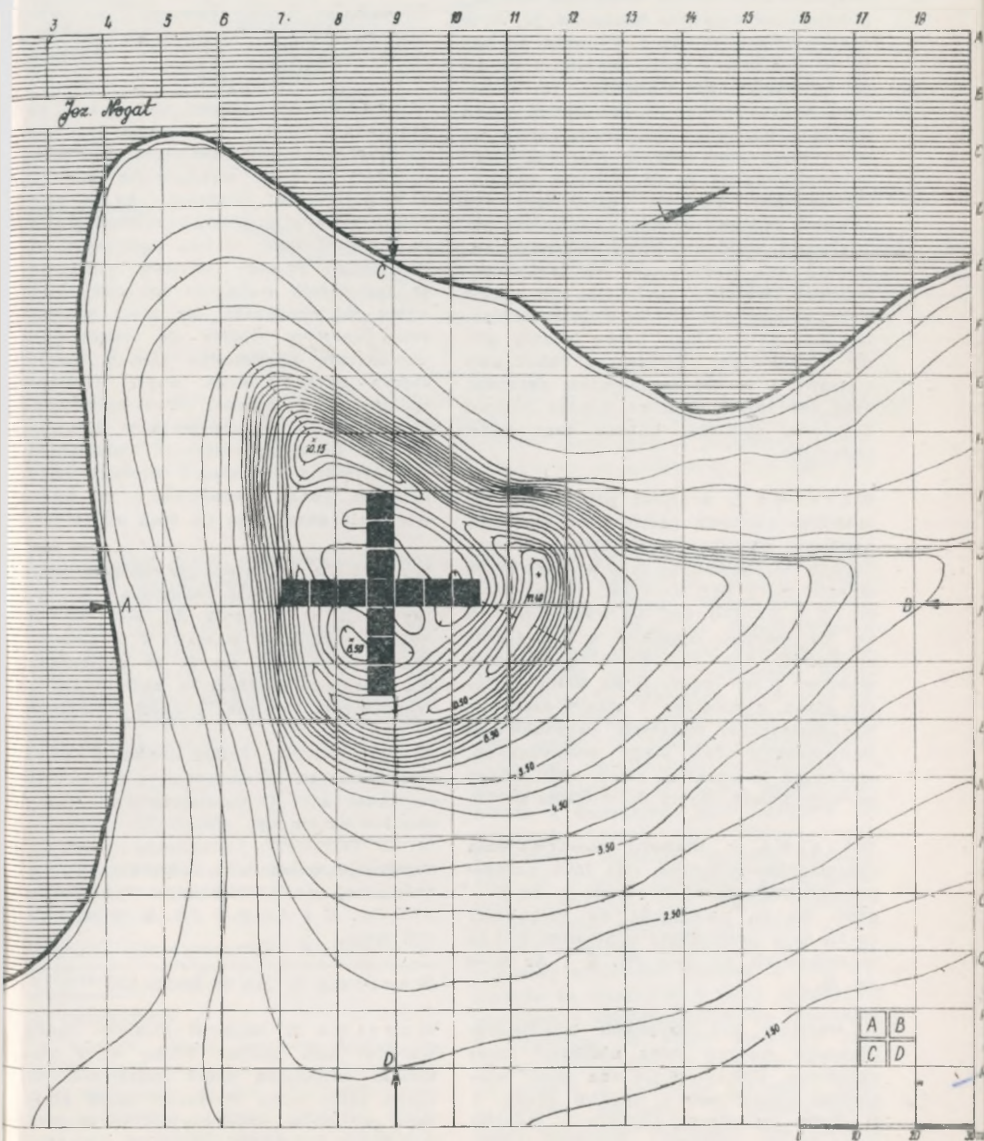
W sezonie 1976 roku przebadano ciągiem sześciu wykopów oś C—D, uzyskując profil całej długości majdanu na linii W—E (z nieznacznym odchyleniem). Wykop L—8 ćw. B stanowił przedłużenie w kierunku wschodnim obejmując wewnętrzny skłon wału (ryc. nr 2).

W następnym sezonie prace wykopaliskowe skoncentrowano na osi A—B, zakładając sześć wykopów badawczych układających się w linii nieznacznie odbiegającej od kierunku N—S. Wykop

J-7 ów. C był przedłużeniem w kierunku południowym i stanowił przekrój przez nasyp wału tej partii obiektu.

Lokalizując w taki sposób wykopy

badawcze spodziewano się uzyskać wgląd w rozplanowanie zabudowy wnętrza obiektu oraz poznać istotne elementy konstrukcyjne wału obronnego.

Ryc. nr 1. Wydrzno, gmina Łasin, st. 1. Plan warstwiczny grodziska z naniesionymi w ramach siatki arowej wykopami badawczymi

Opis warstw i elementów kulturowych
oraz wstępna ich interpretacja (majdan)

Warstwa 1: Warstwa humusowa, zalegała we wszystkich wykopach badanej powierzchni obiektu. Miąższość jej była bardzo zróżnicowana i wynosiła od 0,25 m (w środkowej partii majdanu) do 1,6 m (w części przywałowej). W wykopach usytuowanych w środkowej partii majdanu spoczywa ona bezpośrednio na calcu (naturalne podłoże obiektu). Brak w analizowanej partii obiektu charakterystycznej warstwy osadniczej ma również związek z ukształtowaniem powierzchni majdanu, który w partii centralnej jest stożkowaty. Na treść geologiczną warstwy składała się silnie zbita, spiaszczona ziemia, koloru ciemnoszarego zawierająca liczne wtręty gliny i spalenizny. Inwentarz zabytkowy warstwy 1 to 736 fragmentów ceramiki oraz przedmioty żelazne między innymi półkosek, siekiera, kabłak oraz kości zwierzęce.

Warstwa 2: Stanowi pozostałość rumowiska górnych partii wału (IV faza osadnicza obiektu). Odslonięto ją w wykopach usytuowanych przy wewnętrznym skłonie wału (Ar K—8 ćw. D, Ar J—10 ćw. C i Ar J—7 ćw. D) wyklinowującą się ku wnętrzu majdanu o przeciętnej miąższości 0,75 m. Treść geologiczna warstwy 2 to: sprazona na kolor ceglasty glina, spalenizna i węgle drzewne. Nie dostarczyła materiału zabytkowego. Dokumentuje ona ślady drewnianych, spalonych konstrukcji ścian wału, które po kataklizmie runęły do wnętrza grodu.

Warstwa 3: Stanowi nawarstwienia demolacyjno-pożarowe (III faza osadnicza obiektu). Zarejestrowano ją na długości 9,5 m, zalegającą na głębokości ca 1,5 m o przeciętnej miąższości 0,40 m w wykopach Ar L—8 ćw. B i Ar K—8 ćw. D.

Z warstwy tej uzyskano kilkanaście ułamków naczyn i oraz nieliczne kości zwierzęce. Dokumentuje ona ślady spalenizny świadczące o upadku grodu w II fazie osadniczej obiektu i stanowi zarazem nawarstwienia osadnicze poprzedzające III fazę osadniczą obiektu (budowa nowego wału obronnego).

Warstwy 4—5: Warstwy niwelacyjne. Powstały one bezpośrednio po upadku II fazy osadniczej obiektu. Dokumentują one prace ziemne związane z całkowitą przebudową grodu, m.in. przesunięciem dookoła wału obronnego do wnętrza obiektu. Brak materiału zabytkowego.

Warstwa 6: Stanowi pozostałość rumowiska domostwa związanego z II fazą osadniczą obiektu. Zarejestrowano ją na długości 3,5 m w wykopie Ar K—8 ćw. C o przeciętnej miąższości 0,3 m. Rozmiary jej trudne są do określenia z uwagi na zbyt mały wykop badawczy, nie obejmujący całości budynku. Nieckowate zagłębienie wskazuje na półziemiankowy jej charakter. Na treść geologiczną warstwy złożyła się ciemnoszara nieznacznie spiaszczona ziemia, zawierająca bardzo liczne węgle drzewne, spaleniznę i polepę. Wyeksplorowano z niej około 300 fragmentów ceramiki i kilka kości zwierzęcych. Funkcjonalnie związana jest ona z okresem użytkowania grodu bezpośrednio po budowie wału obronnego (II faza osadnicza).

Warstwa 7: Jama gospodarcza typu odpadowego (II faza osadnicza obiektu). Wystąpiła w wykopie Ar J—8 ćw. D. Skład geologiczny warstwy 7 to ciemnoszara spiaszczona ziemia ze spalenizną. Na zawartość kulturową złożyło się 45 fragmentów ceramiki i kości zwierzęce.

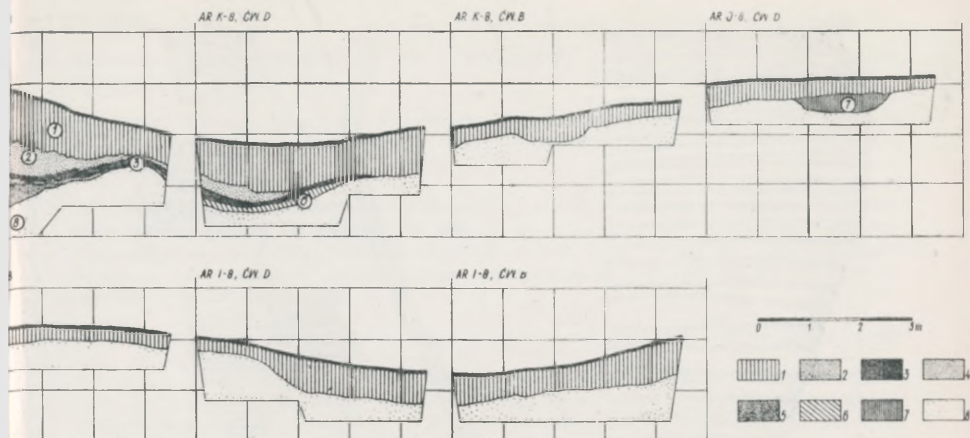
Warstwa 8: Żółtozielonkawa glina (calec).

Wał obronny

Przekroju przez wał dokonano w południowej partii obiektu, w wykopie Ar J—7 ćw. C i Ar J—7 ćw. D w sezonie 1977 roku.

Warstwa 1: jak na majdanie.

Warstwa 2: Stanowi gliniane jądro wału (I faza grodu). Trzon wału stanowiła żółtoszara glina marglowa. W spągu jądra wału wystąpiły ślady czterech poziomów słabo czytelnych w profilu konstrukcji drewnianych, na które złożyły się zbutwiałe bierwiona o długości ca 1,3 m i grubości 8—12 cm. Prze-

Ryc. nr 2. Wydrzno, gmina Łasin, st. 1. Profil południowy, łączny, obejmujący poszczególne wykopy

Legenda: 1 — szara próchnica, 2 — silnie sprazona w ogniu glina, 3 — spalenizna, 4 — zielonkawożółta glina z zawartością drobnych węgli drzewnych, 5—6 ciemnoszara, gliniasta ziemia przemieszana z węgielkami drzewnymi i grudkami sprazonnej w ogniu gliny, 7 — ciemnoszara spiaszczona ziemia ze spalenizną, 8 — zielonkawożółta glina (calec)

kładane one były warstewkami gliny i piasku. Zarejestrowane drewno zalegało w układzie poziomym, prostopadle do biegu wału, tworząc charakterystyczną konstrukcję przekładkową. Szerokość jądra wału wynosiła 4,2 m, zaś wysokość jego zachowanej kulminacji 0,7 m. Z warstwy 2 nie uzyskano materiału zabytkowego.

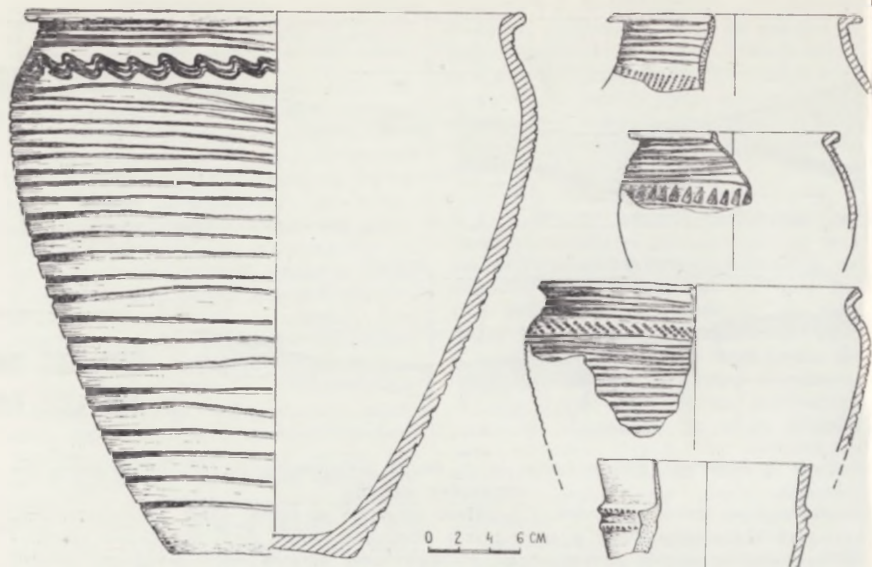
Warstwa 3: Wyznacza nawarstwienia osadnictwa otwartego (I faza osadnicza obiektu). Wystąpiła bezpośrednio pod wałem o przeciętnej miąższości 0,3 m. Z warstwy tej uzyskano kilkadziesiąt ułamków naczyń glinianych oraz kości zwierzęce.

Wstępna charakterystyka materiału zabytkowego.

A. CERAMIKA

W trakcie dwóch sezonów badań na grodzisku w Wydrznie wydobyto ogółem 2.343 fragmenty naczyń glinianych i dwa dwustożkowane przeszliki gliniane. Materiał ten pochodził głównie z warstw 1, 2, 6, 7 i ze stałych elementów osadniczych, jakimi były trzy chaty. Cera-

mika to w 85% fragmenty naczyń obtaczanych w całości na krążku szybkoobrotowym, którego wypukłośćznaczona jest często na dnach naczyń. Profile mają przeważnie esowate, o zaokrąglonym załomie i krawędzi mocno wywiniętej na zewnątrz. Poza tym naczynia w kilku przypadkach posiadają dna proste ze znakami garncarskimi. Ornament powszechnie występujący to żłobki poziome na całej powierzchni, nieraz z dodatkiem linii falistych lub skośnych kresek na załomie szyjki i brzuśca. Niektóre również zdobione były za pomocą narzędzia grzebykowego. Posiadają one różne rozmiary, a najczęściej pochodzą od naczyń o przeciętnej średnicy wylewu 22 cm i największej wydętości brzuśca 20 cm. Wykonane są wszystkie z gliny schudzonej piaskiem i średnioziarnistym tłuczniem, a wypalane na kolor brunatny (ryc. nr 3). Jedynie 13% to naczynia wykonane ręcznie, a następnie obtaczane przykrawędnie, względnie do połowy wysokości naczynia. Pochodzą one głównie z warstwy 3, wykopy Ar J-7 ćw. C — osada otwarta (ryc. nr 4).

Ryc. nr 3. Wydrzno, gmina Łasin, st. 1. Fragmenty ceramiki wraz z próbą rekonstrukcji naczyń

B. METALE

Uzyskane zabytki — ogółem 9 sztuk — to w większości egzemplarze mocno skorodowane, niekiedy mało czytelne i trudne do zinterpretowania. Do ciekawszych należy półkosek, siekiera, kabłąk do wiadra, wykonany z grubego drutu spiralnie zwiniętego, oraz trzy egzemplarze noży. Szczegółowa analiza przedmiotów metalowych będzie możliwa do przeprowadzenia po dokonaniu zabiegów konserwacyjnych.

Podsumowanie wyników prac wraz z próbą rekonstrukcji obiektu

Na podstawie stratygrafii warstw osadniczych oraz uzyskanych materiałów zabytkowych można wnosić, iż w miejscu badanego grodziska już wcześniej, w IX wieku, istniała osada otwarta. W X wieku wybudowano gród z umocnieniami obronnymi w postaci wału o konstrukcji drewniano-ziemnej, który wykazuje stałe zasiedlenie aż po wiek XII, a być może do I połowy XIII wieku.

Nie oznacza to jednak, że obiekt był zamieszkały przez cały ujęty w takich ramach chronologicznych okres. Należy raczej sądzić, że niezbyt długo spełniał on funkcję osady otwartej i również potem grodu. Świadczy o tym przede wszystkim dość jednorodny materiał zabytkowy, uzyskany podczas prac, oraz niezbyt duża miąższość warstwy kulturowej. Założone wykopy badawcze ujawniły ślady zabudowy obiektu rozlokowane koncentrycznie przy wale wokół nie zabudowanego dziedzińca. Liczne ślady spalenizny oraz sprażona w ogniu glina (szczególnie w badanych partiach wału) wykazują przyczynę zagłady grodu, zapewne na przełomie XII/XIII w., a więc w okresie intensyfikacji najazdów pruskich na tereny ziemi chełmińskiej.

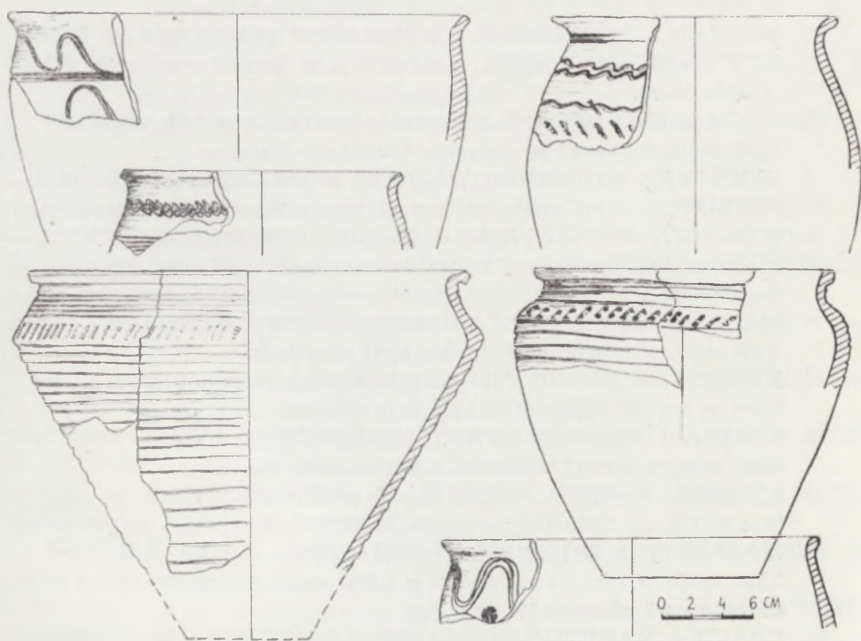
Położenie grodziska w Wydrznie w niezmiernie ciekawym z punktu widzenia geograficzno-historycznego miejscu, czynią go bardzo interesującym stanowiskiem archeologicznym.

RYSZARD BOGUWOLSKI

PRZYPISY

1. Toeppen, *Über Pfahlbauten im Culmerlande, Altpreussische Monatschrift, Koenigsberg, 1876, X, s. 542.*
- *Amlicher Bericht über die Verwaltung der naturhistorischen, archaeologischen und ethnologischen Sammlungen des Westpreussischen Provinzial-Museums, Danzig 1897, s. 48.*
2. Wł. Łęga, *Grodziska wczesnośredniowieczne okolic Grudziądza, Zapiski Towarzystwa Naukowego w Toruniu, t. VI, 1923 r., nr 4, s. 58; tamże, Warownie wczesnohistoryczne na obszarze Pomorza, Mestwln 1928 r. 4, nr 11, str. 81; tenże, Kultura Pomorza we wczesnym średniowieczu na podstawie wykopalisk, Toruń 1930 r., str. 539.*
3. W. Antonowicz, Z. Wartalska, *Mapa grodzisk w Polsce. Ossolineum 1964 r., s. 52.*
4. W byłym powiecie grudziądzkim objęto już wcześniej badaniami systematycznymi grodziska w Słupskim Młynie, Melnie, Mędrzycach, Szembruku, Lisnowie, Swieciu n.Osą i w Plemiętach — wyniki publikowane w Informatorze Muzeum w Grudziądzu i Komunikatach Archeologicznych wydawanych przez WKZ w Bydgoszczy.
5. Instytucje prowadzące badania pragną złożyć serdeczne podziękowania władzom Urzędu Gminnego w Łasinie za wszechstronną pomoc, w tym również finansową, świadczoną ekspedycji.

Ryc. nr 4. Wydrzno, gmina Łasina, st. I. Fragmenty ceramiki wraz z próbą rekonstrukcji naczynia

Z NASZEGO MUZEUM

* **Frekwencja zwiedzających wystawy grudziądzkiego Muzeum w ciągu roku 1977** — zarówno w gmachu głównym i spichrzu jak i poza stałym terenem ekspozycyjnym — **wyniosła ogółem 57.294 osoby**. Wystawy w salach muzealnych zwiedziły ogółem **14.594 osoby** (w tym 267 wycieczek z 7.834 uczestnikami), natomiast wystawy oświatowe w terenie — **42.700 osób**. Szczegółowe zestawienie frekwencji jest następujące:

A. WYSTAWY STAŁE

1. NAJDAWNIEJSZE DZIEJE PÓLNOECNEJ CZĘŚCI ZIEMI CHEŁMIŃSKIEJ
2. WCZESNOŚREDNIOWIECZNE GRUCZNO, gmina SWIECIE n. WISŁĄ
3. HISTORIA GRUDZIĄDZA
4. GALERIA WSPÓŁCZESNEGO MALARSTWA POMORSKIEGO

B. WYSTAWY CZASOWE W GMACHU MUZEUM

1. MALARSTWO OBCE XVII—XIX w. ZE ZBIORÓW MUZEUM OKRĘGOWEGO W BYDGOSZCZY (kontynuacja z 1976 r.) — 1.I.—9.X.1977 r.; 11.622 osoby, w tym 221 wycieczek z 6.243 uczestnikami.
2. WYSTAWA GOBELINÓW I RYSUNKÓW „OPOWIEŚĆ O GDAŃSKU” — 27.I.—11.V.1977 r.; 4.324 osoby, w tym 96 wycieczek z 2.660 uczestnikami.
3. MALARSTWO HENRYKA RACHFALSKIEGO — 5.II.—26.II.1977 r.; 1.109 osób, w tym 27 wycieczek z 642 uczestnikami.
4. TEMATYKA KOPERNIKOWSKA W MEDALIERSTWIE — 18.II.—22.III.1977 r.; 1.641 osób, w tym 42 wycieczki z 1.083 uczestnikami.
5. WYSTAWA WSPÓŁCZESNEJ GRAFIKI CZECHOSŁOWACKIEJ — KAMILI ŚTANCLOVEJ, DUŠANA KALLAYA, STANO DUSIKA — 1—15.III.1977 r.; 655 osób, w tym 19 wycieczek z 484 uczestnikami.
6. MALARSTWO KIEJSTUTA BEREŹNICKIEGO — 25.III.—26.V.1977 r.; 2.156 osób, w tym 46 wycieczek z 1.170 uczestnikami.
7. KOBIETA W SZTUCE MEDALIERSKIEJ — 26.V.—7.X.1977 r.; 5.471 osób, w tym 93 wycieczki z 2.764 uczestnikami.
8. RZEŻBA I MEDALE JANINY MIRECKIEJ — 2.VII.—8.XI.1977 r.; 4.937 osób, w tym 73 wycieczki z 2.161 uczestnikami.
9. LUDOWE WOJSKO POLSKIE W MEDALIERSTWIE — 16.X.—31.XII.1977 r.; 2.658 osób, w tym 44 wycieczki z 1.513 uczestnikami.
10. MALARSTWO ZBIGNIEWA PRONASZKI — 18.X.—31.XII.1977 r.; 2.576 osób, w tym 44 wycieczki z 1.513 uczestnikami (wystawa przedłużona na I półrocze 1978 r.).
11. GRAFIKA WŁODZIMIERZA ALEKSANDROWICZA WIETROGOŃSKIEGO — 11.XI.—31.XII.1977 r.; 1.627 osób, w tym 27 wycieczek z 933 uczestnikami (wystawa przedłużona na styczeń 1978 r.).

- C. 'WYSTAWY RUCHOME (OŚWIATOWE) POZA GMACHEM MUZEUM
- I. KLUB MIĘDZYzakładowy ZW. ZAW. PRACOWNIKÓW PRZEMYSŁU SPOŻYWCZEGO I CUKROWNICZEGO W GRUDZIĄDZU
    1. PEJZAŻE IWANA SZYSZKINA (kontynuacja z 1976 r.) — 1.I.—28.X.1977 r.; 4.500 zwiedzających.
    2. LENIN W GRAFICE POLSKIEJ — zestaw III — 28.X.—31.XII.1977 r.; 3.000 zwiedzających (wystawa przedłużona na 1978 r.).
  - II. KLUB „POLIGRAFA” W GRUDZIĄDZU
    1. GRAFIKA LEONA WYCZÓŁKOWSKIEGO W REPRODUKCJI — zestaw I — 8.II.—7.VI.1977 r.; 11.000 osób.
    2. KWIATY W MALARSTWIE — 7.VI.—27.X.1977 r.; 4.000 zwiedzających.
    3. LENIN W GRAFICE POLSKIEJ — zestaw II — 27.X.—31.XII.1977 r.; 2.800 zwiedzających.
  - III. KLUB PRZY UL. JAGIELLOŃCZYKA W GRUDZIĄDZU
    1. ŻOŁNIERZ POLSKI W MALARSTWIE — 4.I.—31.XII.1977 r.; 4.000 zwiedzających (wystawa przedłużona na rok 1978).
  - IV. KLUB SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ W GRUDZIĄDZU
    1. GRUDZIĄDZ 1945 W FOTOGRAFII — 3.III.—5.IV.1977 r.; 800 zwiedzających.
    2. LENIN W GRAFICE POLSKIEJ — zestaw IV — 28.X.—29.XI.1977 r.; 1.200 zwiedzających.
  - V. KLUB „RUCHU” W MARUSZY k. GRUDZIĄDZA
    1. KWIATY W MALARSTWIE (kontynuacja z 1976 r.) — 1.I.—25.III.1977 r.; 500 zwiedzających.
    2. GRAFIKA LEONA WYCZÓŁKOWSKIEGO W REPRODUKCJI — zestaw II — 26.III.—31.XII.1977 r.; 2.000 zwiedzających.
  - VI. KLUB W GRUPIE k. GRUDZIĄDZA
    1. KOSTIUM FRANCUSKI XVIII—XIX w. W REPRODUKCJI — 4.I.—16.II.1977 r.; 800 zwiedzających.
    2. GRAFIKA LEONA WYCZÓŁKOWSKIEGO W REPRODUKCJI — zestaw II — 19.II.—17.III.1977 r.; 1.000 zwiedzających.
    3. MALARSTWO POLSKIE W REPRODUKCJI — zestaw I — 18.III.—16.IV.1977 r.; 800 zwiedzających.
    4. KWIATY W MALARSTWIE — 19.IV.—27.V.1977 r.; 1.000 zwiedzających.
    5. WSPÓŁCZESNE MALARSTWO POLSKIE — zestaw I — 27.V.—10.VII.1977 r.; 1.000 zwiedzających.
    6. WSPÓŁCZESNE MALARSTWO POLSKIE — zestaw II — 9.IX.—10.X.1977 r.; 1000 zwiedzających.
    7. GRAFIKA LEONA WYCZÓŁKOWSKIEGO W REPRODUKCJI — zestaw I — 20—25.X.1977 r.; 300 zwiedzających.
    8. LENIN W GRAFICE POLSKIEJ — zestaw I — 25.X.—20.XI.1977 r.; 1.000 zwiedzających.
  - VII. GMINNY OŚRODEK KULTURY W ŁASINIE
    1. LENIN W GRAFICE POLSKIEJ — zestaw V — 29.X.—31.XII.1977 r.; 2.000 zwiedzających.

Wystawa grafiki Włodzimierza Aleksandrowicza Wietrogońskiego w naszym Muzeum

* W dniu 24 stycznia 1978 r. zamknięto wystawę grafiki W. A. Wietrogońskiego, czynną w grudniadzkim Muzeum od dnia 11 listopada 1977 r. W okresie od 11.XI. do 31.XII.1977 r. zwiedziło ją 1.627 osób, w tym 27 wycieczek z 933 uczestnikami, a od 1 do 24 stycznia 1978 r. — 803 osoby, w tym 13 wycieczek z 419 uczestnikami. Ogółem ekspozycję obejrzało 2.430 osób, w tym 40 wycieczek z 1.352 uczestnikami.

* W pierwszym kwartale br. Muzeum nasze — wspólnie z Wydziałem Kultury UM — zorganizowało trzy koncerty kameralne:

— w dniu 18 stycznia br. — wystąpiła Capella Bydgostiensis Filharmonii Pomorskiej pod dyrekcją Włodzimierza Szymańskiego, z udziałem solistów: Stefana Kamasy i Ireny Albrecht (altówki). W programie koncertu znalazły się utwory Haendla, Haydna, Vivaldiego i Vranickiego. Impreza zgromadziła w Muzeum około 100 słuchaczy, dla których wydarzeniem szczególnej rangi był występ znanego w kraju i za granicą altowiolinisty Stefana Kamasy;

— w dniu 18 lutego br. — odbyła się w Muzeum uroczysta Wieczornica Kopernikowska, wiążąca się z obchodami kolejnej rocznicy urodzin wielkiego astronoma. W programie wieczoru — poza pogadanką mgra Edmunda Rafińskiego na temat życia i działalności Kopernika oraz jego związków z naszym miastem — znaleźli się recital fortepianowy młodego pianisty szwajcarskiego CHRISTIANA FAVRE. Pianista wykonał utwory Beethovena, Mendelssohna, Debussy'ego i Chopina oraz — czyniąc zadość

zyczeniom słuchaczy — zagrał na bis preludium Brahmsa. Wieczornica Kopernikowska, której patronowało Polskie Towarzystwo Miłośników Astronomii, odbyła się przy udziale 70 osób;

- w dniu 22 marca br. — z okazji 456 rocznicy pobytu Mikołaja Kopernika w Grudziądzu odbył się w Muzeum koncert kameralny dedykowany popularyzatorom wielkiego astronoma. Wykonawcami jego były **Capella Bydgosciensis Filharmonii Pomorskiej pod dyrekcją Włodzimierza Szymańskiego** oraz solistki: **Irena Tkaczyk (alt)** i **Teresa Tamborska (skrzypce)**. Koncert poświęcono muzyce Antonio Vivaldiego (w programie znalazły się utwory: „Koncert a-moll” na skrzypce i orkiestrę, „Salve Regina” na kontralt — solo i 2 orkiestry, „Kyrie” na 2 chóry i 2 orkiestry, „Koncert a-dur” na orkiestrę, „Credo” na chór i orkiestrę). Program koncertu został specjalnie przygotowany dla uczczenia 300-lecia urodzin tego wybitnego kompozytora, o którym słowo wstępne wygłosił dyrygent zespołu Włodzimierz Szymański. Słuchacze koncertu — w liczbie ponad 70 osób — nagrodzili wykonawców serdecznymi owacjami,

* W ramach stałej akcji odczytowej zorganizowano w Muzeum (w ciągu I kwartału 1978 r.) 20 prelekcji, których autorami byli pracownicy Muzeum oraz zaproszeni wykładowcy. Słuchaczami wykładów byli przede wszystkim uczniowie szkół średnich, wojsko, uczestnicy półkolonii zimowych dla dzieci i młodzieży, bibliotekarze, nauczyciele — w łącznej liczbie 766 osób.

(bos)

N O W E D A R Y

W ciągu roku 1977 Muzeum w Grudziądzu otrzymało następujące dary od wymienionych niżej osób, którym tą drogą składamy wyrazy wdzięczności:

- od Ob. **FELIKSA BORZYSZKOWSKIEGO** z Grudziądza — czapkę pocztu sztandarowego Związku Inwalidów Wojennych RP Koło Grudziądz oraz pismo — podziękowanie za pieczęć nad sztandarem Związku podczas okupacji.
- od ob. **EDMUNDA CETKOWSKIEGO** z Grudziądza — 12 druków okolicznościowych w okresie międzywojennym, dotyczących życia społeczno-kulturalnego Grudziądza.
- od Ob. **ROMANA MECHLIŃSKIEGO** z Grudziądza — 18 fotografii, 2 legitymacje do odznak — związane z pułkami grudziądzkimi w okresie międzywojennym oraz 3 plany miejskie (Grudziądz i Chełmno) z lat 20-tych i okresu okupacji.
- od Ob. **SYLWESTRA PEDYNKOWSKIEGO** z Grudziądza — naramienniki chorążego i książeczkę strzelecką 1.68, rok 1927/28.
- od Ob. **ANDRZEJA SITNIEWSKIEGO** z Grudziądza — dowód osobisty wyd. w 1938 r. i Ausweis wyd. w 1942 r.
- od Ob. **KACZYŃSKIEGO** z Grudziądza — dyplom i fotografię związane z 64 p.p. w Grudziądzu — rok 1928,
- od Ob. **MIECZYŚLAWA SUMERACKIEGO** z Grudziądza — śmigło do płatowca, firma W. Szomański — Warszawa.
- od Ob. **CZESŁAWA KONARZEWSKIEGO** z Warszawy — 2 oznaki 64 p. p. i fotografię pamiątkową orkiestry 64 p. p. z Grudziądza.
- od Ob. **KRYSTYNY WODWUD** z Bydgoszczy — bagnet i kordzik z II wojny światowej.
- od ucznia **MACIEJA BELKOWSKIEGO** z Grudziądza — laną kulę żelazną.
- od Ob. **SŁAWOMIRA MASSAKOWSKIEGO** z Grudziądza — 2 dokumenty z lat międzywojennych.

- od Ob. **MARII BRZOSOWSKIEJ** z Łasisk Górnych — czapkę porucznika 18 pułku ułanów pomorskich, 2 fotografie podoficerów z okresu międzywojennego.
- od Ob. **KAZIMIERZA TRZCIŃSKIEGO** z Łodzi — 5 dokumentów dotyczących 18 pułku ułanów pomorskich.
- od Ob. **JÓZEFA JĘDRZEJCZAKA** z Torunia — 2 dokumenty związane z 64 pułkiem piechoty, 2 temblaki do szabli i 3 miniatury porporczyków ułańskich.
- od Ob. **JANA ZIELIŃSKIEGO** z Grudziądza — Medal X-lecia RP z 1930 r., legitymację wojskową i orzełek z czapki żołnierskiej oraz orzełek wykonany w obozie jenieckim.

(J.D.)

N O W E N A B Y T K I

W roku 1976 zakupiono eksponaty do działów: historycznego, sztuki i etnograficznego, powiększając w ten sposób zbiory muzealne o 57 pozycji. Do działu historycznego nabyto przede wszystkim militaria, z których na uwagę zasługują: pochwa do karabeli tzw. „ormianka” z przełomu XVII/XVIII w., pistolet skałkowy z XVIII w., kompletny mundur podporucznika 18 pułku ułanów pomorskich, bagnet polski z pochwą z okresu międzywojennego.

W dziale sztuki powiększono zbiory malarstwa o: „Portret mężczyzny” (malarz nie określony, XVI/XVII w.), „Chrystus w otchłani” (monogramista JR,

1566 r.), „Zwiastowanie” (szkoła flamandzka, XVI/XVII w.), a poza tym o obrazy twórców współczesnych: Kiejstuta Beteźnickiego i Zenona Henryka Rachfalskiego.

Dział etnograficzny poszerzył się o przedmioty z zakresu kultury materialnej. Ponadto zbiory grudziądzkiego Muzeum zostały zasilone przez przekazy z Narodowego Banku Polskiego w Warszawie (36 monet współczesnych obiegowych i próbnych) oraz z Wydziału Kultury i Sztuki UW w Toruniu (10 pozycji z zakresu współczesnego malarstwa, grafiki i rzeźby).

(drozd.)

WYDAWNICTWA NADESŁANE

Biblioteki i księgozbiory naukowe w Bydgoszczy. Informator; Bydgoszcz 1976 (nadesł. Bydgoskie Towarzystwo Naukowe).

Bielewicz M. — Barwny świat owadów; Radom 1977 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Radomiu).

Biuletyn Informacyjny Olsztyńskiego Komitetu Organizacyjnego — Kopernik 505; Olsztyn 1978 (dostarczył p. Jerzy Szwarz z Grudziądza).

Bobrow R., Czarnowski S. — Srebra rosyjskie XIX wieku. Katalog wystawy ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie; Warszawa 1975 (nadesł. Muzeum Narodowe w Warszawie).

Bonner Hefte zur Vorgeschichte, Nr 12—13, Bonn 1977 (nadesł. Uniwersytet w Bonn).

Bractwo kurkowe — wystawa ze zbiorów Muzeum Historycznego m. Krakowa; Radom 1977 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Radomiu).

Burzyńska J., Kunysz A. — VII Ogólnopolski Przegląd Plakatu Muzealnego i Ochrony Zabytków; Przemyśl 1978 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Przemyślu).

Chruszczyńska J. — Tkanina i ubiór w Polsce XVIII w., Białystok 1976 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Białymstoku).

Cisek M. — Informator działalności oświatowej Muzeum Okręgowego w Rzeszowie na rok 1978; Rzeszów 1978 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Rzeszowie).

Dobesz J. — Przewodnik po wystawach stałych. Muzeum Narodowe we Wrocławiu; Wrocław 1976 (nadesł. Muzeum Narodowe we Wrocławiu).

Fontes Archaeologici Posnanienses, t. 26, Poznań 1977 (nadesł. Muzeum Archeologiczne w Poznaniu).

Informator Muzeum Tatrzańskiego, Nr 1 — 1976; Zakopane 1976 (nadesł. Muzeum Tatrzańskie w Zakopanem).

Informator Muzeum Ziemi Wieluńskiej — 1976 i 1977; Wieluń 1976, 1977 (nadesł. Muzeum Ziemi Wieluńskiej w Wieluniu).

Kosmowska-Ceranowicz B. — Bursztyn — kopalna żywica; Białystok 1976 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Białymstoku).

Kosmowska-Ceranowicz B. i 2 in. — Bursztyn — kopalna żywica. Wystawa ze zbiorów Muzeum Ziemi PAN; Radom 1977 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Radomiu).

Kowska E. — Muzeum w Międzyrzeczu Wielkopolskim, Poznań 1975 (nadesł. Muzeum w Międzyrzeczu).

(Lat) 30 lat muzealnictwa polskiego na Warmii i Mazurach. Przewodnik po wystawie; Olsztyn 1975 (nadesł. Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie).

Maliszewska R. — Światło i dźwięk we Fromborku; Frombork 1976 (nadesł. Muzeum Mikołaja Kopernika we Fromborku).

Martyniak G. — Muzeum im. Jana Dzierżona w Kluczborku; Wrocław 1976 (nadesł. Muzeum Jana Dzierżona w Kluczborku).

Materiały Archeologiczne Nowej Huty, t. 5, Kraków 1976 (nadesł. Muzeum Archeologiczne w Krakowie).

Mazur J. — V Ogólnopolski Przegląd Plakatu Muzealnego i Ochrony Zabytków; Przemysł 1976 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Przemysłu).

Muzea na Warmii i Mazurach 1945—1974; Olsztyn 1974 (nadesł. Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie).

Muzea Walki, t. 10, Warszawa 1977 (nadesł. Muzeum Historii Polskiego Ruchu Rewolucyjnego w Warszawie).

Muzeum Górnictwa Rud Żelaza w Częstochowie; Częstochowa 1968 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Częstochowie).

Muzeum Mikołaja Kopernika. Informator o obiektach i wystawach; Frombork 1973 (nadesł. Muzeum Mikołaja Kopernika we Fromborku).

Muzeum Okręgowe w Bydgoszczy — Bydgoskie Dni Kultury i Sztuki 15—23.X.1977; Bydgoszcz 1977 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Bydgoszczy).

Muzeum Okręgowe w Przemysłu. Przewodnik; Przemysł 1977 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Przemysłu).

Ogrodziński W. — Jan Lubomirski, zbieracz folkloru; Olsztyn 1975 (nadesł. Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie).

Fragment wystawy malarstwa Zbigniewa Pronaszki w grudziądzkim Muzeum

Olsztyńskie środowisko literackie — w XX-lecie. Wystawa; Olsztyn 1975 (nadesł. j.w.).

Petrus J. i 2 in. — **Wschód w zbiorach wawelskich.** Przewodnik; Kraków 1976 (nadesł. Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu).

Putowska L., Rębosz I. — **Muzeum Henryka Sienkiewicza w Oblęgorku.** Przewodnik; Kielce 1978 (nadesł. Muzeum Narodowe w Kielcach).

Regulamin XI Ogólnopolskiego Przeglądu Filmów Amatorskich o Zabytkach; Świdnica 1978 (nadesł. Muzeum Dawnego Kupiectwa Śląskiego w Świdnicy).

Rocznik Muzeum Etnograficznego w Krakowie, t. 6, Kraków 1976 (nadesł. Muzeum Etnograficzne w Krakowie.)

Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach, t. 10, Kraków 1977 (nadesł. Muzeum Narodowe w Kielcach).

Rocznik Muzeum w Częstochowie, t. 1, Częstochowa 1965; t. 2, Częstochowa 1966, t. 3, Częstochowa 1973; t. 4 — **Etnografia 1, Częstochowa 1974, Archeologia 1, Częstochowa 1976, Przyroda 1, Częstochowa 1977** (nadesł. Muzeum Okręgowe w Częstochowie).

Rocznik Muzeum w Toruniu, t. 6, Toruń 1977 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Toruniu).

Stach T. — **Harenda — krajobraz, przeszłość, teraźniejszość;** Zakopane 1976 (nadesł. Muzeum Jana Kasprowicza w Zakopanem).

Stanisławski R., Zagródzki J. — **Włodzimierz Majakowski, życie i twórczość.** Wystawa; Łódź 1977 (nadesł. Muzeum Sztuki w Łodzi).

Siermińska U. — **Program obchodów 60 rocznicy Wielkiej Socjalistycznej Rewolucji Październikowej — Muzeum Okręgowe w Bydgoszczy;** Bydgoszcz 1977 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Bydgoszczy).

Waśko Z., Rusak J. — **Okręt-Muzeum „Błyskawica”;** Gdynia b.r. (nadesł. Muzeum Marynarki Wojennej w Gdyni).

Wielecki H. — **Wystawa srebra. Dary społeczeństwa polskiego na Fundusz Obrony Narodowej 1936—1939;** Warszawa 1977 (nadesł. Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie).

Wystawa dzieł sztuki ze zbiorów prywatnych, Bydgoszcz 1974 (nadesł. BWA w Bydgoszczy).

(Wystawa) X Wystawa prac Grupy Realistów, Warszawa 1974 (nadesł. CBWA w Warszawie).

(Wystawa) 4 Wystawa prac plastyków raciborskich, Racibórz 1973 (nadesł. Muzeum w Raciborzu).

Wystawa rysunków satyrycznych Mariana Zawisły, Racibórz b.r. (nadesł. jw.).

Zakrzewska A. — **Przegląd filmów „Wszechświat w fantastyce naukowej”;** Toruń 1978 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Toruniu).

(now.)

Wydawnictwo Muzeum w Grudziądzu, 86-300 Grudziądz, ul. Wodna 3/5, tel. 202-07.
Nakład 500 egz.

Zakłady Graficzne w Toruniu — Zakład nr 3 w Grudziądzu plac Wolności 5 —
Zam. 3128-Z-8